

Llegir sense prejudicis

La transformació de la lectura en un context plural i multimèdia per comprendre més de cent llenguatges

Llegir és una activitat complexa que implica tenir un domini lingüístic, una activitat cognitiva constant, un coneixement cultural i entendre l'ús social del codi compartit. Llegir és saber llegir el món, seguint Freire, i el món, avui, també és l'entorn multimèdia. Assistim a la reconstrucció de la competència lectora, dels processos i de les pràctiques lectores. Les noves tecnologies amb formats variats, connexions i una mescla de llenguatges i codis assignen un paper actiu al lector.

Text > **MARGARIDA FALGÀS**, mestra i professora de didàctica de la llengua de la Universitat de Girona

Llegir és una habilitat essencial en l'intercanvi social, cultural, econòmic i individual de les persones. La lectura permet l'accés al coneixement, a entendre i actuar sobre l'entorn. L'arribada de les tecnologies de la informació, amb una barreja de llenguatges, nous suports portadors de text i, sobretot, de mitjans nous més enllà del paper, amplifica i obre l'oferta lectora. Filtrar i gestionar el volum d'informació susceptible de ser llegida en un dia

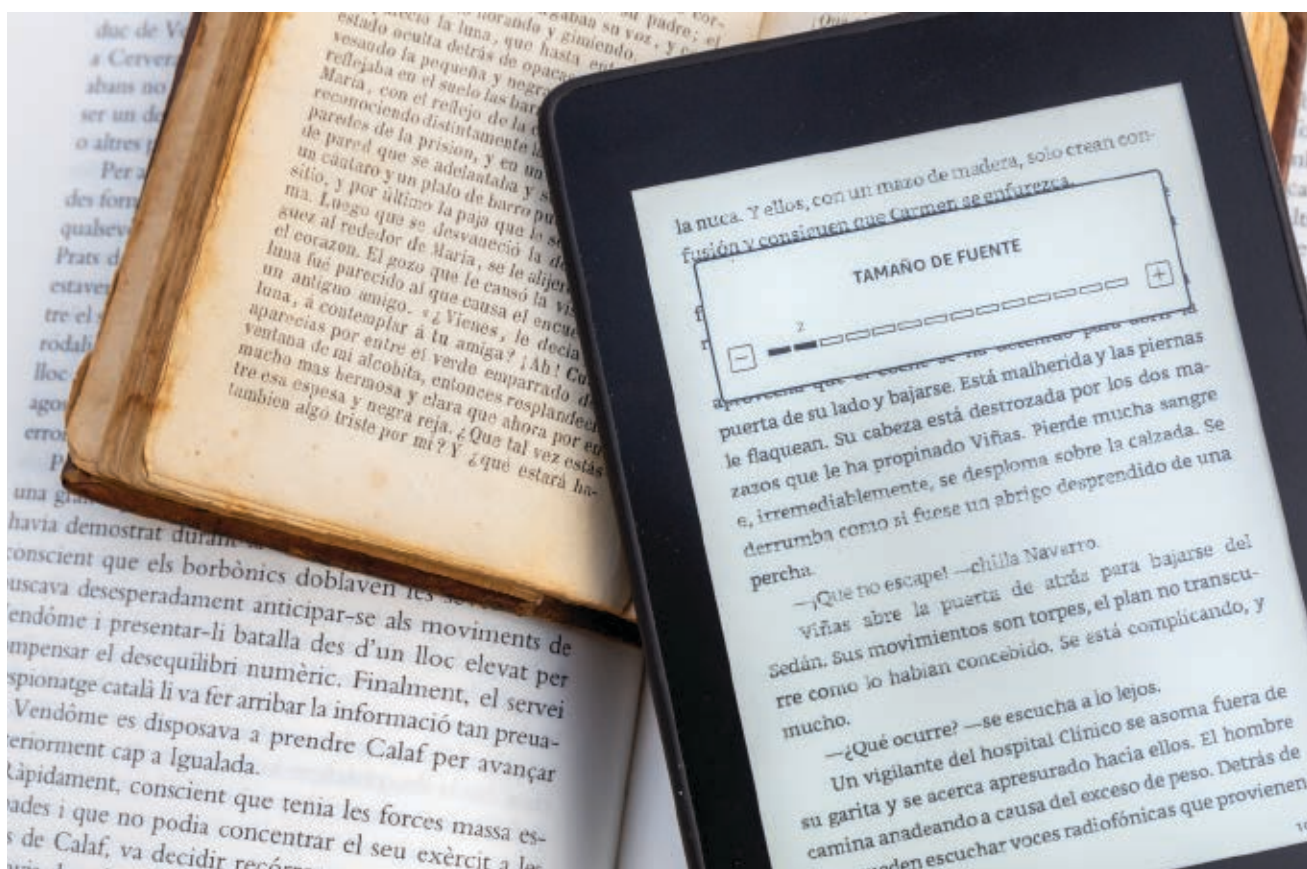
és un gran repte i el primer pas per fer una lectura comprensiva i útil.

No es pot deslligar la lectura del que llegim, ni d'on ho llegim o per què ho llegim. No llegim igual un missatge d'un mural o d'una piulada que les indicacions per trobar un camí o jugar a un videojoc, un poema o una notícia propera al nostre entorn. Cada text apareix en un format específic, per això la disponibilitat o l'atenció no és igual, cada un té un propòsit diferent: hi ha missatges que són subliminars,

alguns que es llegeixen per curiositat, i d'altres per fer una acció determinada, per implicar-se o simplement per gaudir. El context multimèdia amplia i transforma les possibilitats lectores.

Llegir, de fet, és parlar amb els altres, escrivia Martí de Riquer. En els entorns virtuals, que barregen formats, creen estructures híbrides i ge-

>> *Els dispositius digitals permeten canviar la mida de la lletra i cercar paraules al diccionari amb facilitat.* (FOTO: JOAN CASTRO)

neren enllaços, el diàleg esdevé inherent al mitjà. La interacció amb el text, amb l'eina, amb un mateix i amb altres construeix lectures compartides que sobrepassen i enriqueixen la lectura lineal dels textos impresos.

El text multimèdia

Els diferents dispositius de lectura com el llibre electrònic, l'ordinador, la tauleta, el portàtil, el telèfon mòbil, la videoconsola o el televisor han generat documents digitals amb una gramàtica discursiva pròpia, barrejant de manera creativa i interactiva codis textuais, icònics, auditius i cinètics, marques o anotacions, així com enllaços que, des de la navegació per Internet, obren altres pàgines o recursos disponibles a la xarxa. La lectura d'un hipertext, amb vincles i referències creuades a altres documents, reclama una participació activa i creativa més propera a la competència comunicativa oral que a la impresa. Si estiguéssim en un entorn virtual clicant sobre hipertext, per exemple, s'obriria una definició o més d'una; connectaria amb exemples de textos enllaçats i podria recuperar, entre d'altres, un conte amb imatges i música narrat per un professional o un bibliotràiler que anima a la lectura; també podria dirigir a una producció tridimensional explicant el funcionament tècnic de l'hipertext. Els enllaços complementen, creen proximitat en lloc de dispersar —com de vegades pot semblar— i afavoreixen la comprensió.

Els nous formats, des de la diversitat de propostes i del joc àgil i intuïtiu de l'entorn digital, faciliten o capten diferents estils personals perquè s'apropen a les necessitats i als interessos de la persona que llegeix. Per exemple, els audiollibres inciten a la lectura i a la comprensió escrita des de l'entonació i l'oralitat. S'han multiplicat els agents alfabetitzadors: des de l'escola,

Els nous formats, des de la diversitat de propostes i del joc àgil i intuïtiu de l'entorn digital, faciliten o capten diferents estils personals perquè s'apropen a les necessitats i als interessos de la persona que llegeix

>> Molta gent compagina la lectura en paper amb el llibre electrònic. (Foto: JORDI RIBOT)

La lectura d'un hipertext, amb enllaços i referències creuades a altres documents, reclama una participació activa i creativa més propera a la competència comunicativa oral que a la impresa

la biblioteca... fins als mitjans com un mòbil, una consola o les cartelleres de carrer. La pluralitat de materials i d'eines estimulants genera un ambient lector obert i divers. Unes persones s'hi enganxen per un costat i les altres, per un altre; la lectura es diversifica i socialitza.

L'adequació de les habilitats lectores a la pluralitat de textos i formats

L'acte de llegir demana una implicació personal des de l'emoció, la motivació, l'autoestima, l'actitud davant el text i una aptitud lingüística. El lector actiu del text multimèdia ha de posar en funcionament, també, destreses tecnològiques, habilitats comparatives i crítiques per analitzar la validesa de les ofertes, així com contrastar el valor ètic de la informació. Són

aspectes que amplien la competència lectora des del començament. Tot un repte personal i col·lectiu perquè l'usuari triï l'esforç cognitiu i l'adeqüi a la pluralitat d'ofertes.

El bagatge cultural i les experiències prèvies afavoreixen la interpretació d'un text, sigui imprès o digital; llegir aporta informació i reconstrueix fons de cultura. Les noves formes virtuals apropen coneixements perquè les connexions faciliten relacions cognitives per a la comprensió. Els coneixements previs, per exemple, es reformulen perquè es recuperen i es generen des d'un enllaç, en suports diversos: «si no ho saps, t'ho explico aquí i ara, en diferents formats. Clica!».

El resum o les paraules clau són molt presents en els textos virtuals. La comprensió de missatges sintètics no és fàcil, però s'adquireix per la pràctica situada i propera al contingut i a l'objectiu. Sembla que els lectors digitals n'aconsegueixen un bon domini.

>> Lleiex d'una llibreria, amb volums de l'Obra Completa de Josep Pla a l'extrem dret. (Foto: JOAN CASTRO)

El lector decideix com vol accedir a la informació i ha de prendre decisions: seguir un camí no seqüencial, que requereix planificar, actualitzar, avaluar, regular o canviar de via

Les estratègies per captar la informació més literal, relacionades amb l'objectiu de lectura, com ara localitzar, reconèixer, retenir, discriminar, anotar, resumir, relacionar o focalitzar, es duen a terme d'una manera àgil perquè estan reforçades per les

connexions i per les múltiples interaccions.

La retenció en textos enllaçats no és imprescindible a curt termini, però sí necessària per a una lectura més pausada, sobretot la memòria relacional per interioritzar coneixement. L'aten-

ció és una habilitat bàsica que també es redefeix i reorienta perquè el format dialògic pot dispersar i s'ha de redirigir amb la planificació de la lectura. La retroalimentació constant actua com a record immediat i situa la memòria en un camp més d'interiorització i de relació de coneixements.

A vegades els elements digitals descol·loquen el lector, ja que l'allunyen de la història o del que busca. Això exigeix adoptar un rol més reflexiu, interrogar-se i repensar el perquè de la lectura i del camí triat. Per exemple, la lectura de literatura que porta enllaços del tipus de joc de rol o una

pel·lícula que barreja llibres del tipus «tria la teva aventura» amb videojocs i cinema. Són unes mesclades que poden distreure una lectura lineal profunda, però que faciliten l'accés a la literatura i afavoreixen la comprensió interpretativa.

Les operacions psicolingüístiques essencials que s'activen en llegir són: comparar, sintetitzar, associar, jerarquitzar, anticipar, inferir, qüestionar, abstrure, transferir i interpretar. Són habilitats cognitives relacionades amb el procés d'apropiació del significat i van més enllà del text, sigui

imprès, lineal o multimodal. S'adquireixen des de la reflexió i la consciència d'aprenentatge, és a dir, des de la formació o l'alfabetització profunda, que demanen maduració, expertesa i interacció amb altres.

Les habilitats perceptives com les fixacions visuals, el control ocular, la fluïdesa, el ritme, la discriminació auditiva, la seqüència de moviment, etc. són essencials per a la capacitat fonamental de desxifrar els signes textuais. La capacitat d'adaptació del dispositiu a les necessitats del lector i a la multiplicitat de llenguatges que es complementen permet un desxiframent de codis gairebé immediat, com pot ser la proliferació de formes de traducció o de correcció escrita.

El context de riquesa interpretativa que aporta la digitalització en la interacció de molts llenguatges i formes d'expressió demana també una formació en la interpretació des de l'estètica no només com a cosmètica, sinó també com a contingut que intervé, enganxa i condiona la lectura.

El lector decideix com vol accedir a la informació i ha de prendre decisions: seguir un camí no seqüencial, que requereix planificar, actualitzar, avaluar, regular o canviar de via. La lectura en entorns connectats exigeix un procés flexible, personal i conscient.

La transformació de la capacitat lectora

L'entorn multimèdia crea un diàleg entre el lector, el text, l'autoria i l'entorn mateix. La consulta del diccionari, una lectura fragmentada, l'escolta en una llengua poc coneguda, la visualització tridimensional, el diàleg amb altres lectors no propers o les interaccions faciliten la comprensió de textos formats per un mosaic de falques i enllaços.

Les eines tecnològiques apropen i incentiven també la lectura de material imprès, és a dir, de llibres. La lectura entre els joves, dinamitzada pels bibliotubers, els blogs o els xats d'opinió, és un fenomen creixent. Estem en un moment d'interconnexions i obertura a noves possibilitats interactives i comunicatives de l'entorn multimèdia.

El mitjà electrònic aproxima la informació i la socialització de la lectura, però no és imminent. Falta equitat en l'accés a les tecnologies i a la xarxa,

La fiabilitat de les fonts, la informació sense filtres ni controls, el caràcter inacabat d'alguns textos, l'increment exponencial de documents i d'interlocutors, així com el reconeixement del grau de profunditat o de superficialitat amb què es tracten alguns temes, són reptes per a una lectura lliure i crítica dels textos multimèdia

com també al llibre imprès. Encara són elements de dualisme entre països desenvolupats i pobres. Camins per recórrer.

La fiabilitat de les fonts, la informació sense filtres ni controls, el caràcter inacabat d'alguns textos, l'increment exponencial de documents i d'interlocutors, així com el reconeixement del grau de profunditat o superficialitat amb què es tracten alguns temes, són reptes per a una lectura lliure i crítica dels textos multimèdia.

Per acabar, tres reflexions. La primera, sobre els llenguatges: vivim en un món amb pluralitat de llenguatges. Com diu el poema de Loris Malaguzzi, l'infant és fet de cent llenguatges, cent formes de pensar, de veure, de somiar, d'expressar-se... Aquesta obertura és l'actitud lectora davant la diversitat de representacions i llenguatges barrejats. Per a la segona, manllevem les paraules de Freire, quan diu que l'acte de llegir implica sempre percepció crítica, interpretació i reescriptura, sigui en format imprès o virtual. I finalment, ens llencem a la proposta sempre revolucionària de Virginia Woolf: llegim sense prejudicis!